

A B C D E F G H I J K L M N O P R S T U V W X Y Z

NR

67

1. Obiekt

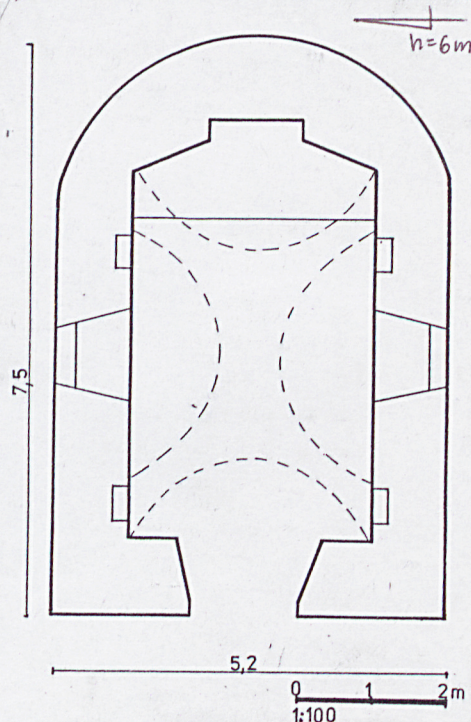
**KAPLICA GROBOWA KOWALSKICH
na Cmentarzu Komunalnym w Birczy**

2. Czas powstania

ok. 1847 r.

3. Miejscowość

BIRCZA

4. Adres **37-740 Bircza**

Cmentarz Komunalny (stary)

Nr hipoteczny: *ol. nr 501*

5. Przynależność administracyjna

województwo **Podkarpackie**

gmina **Bircza**

6. Poprzednie nazwy miejscowości

7. Przynależność administracyjna 1.VI.1975

województwo **rzeszowskie**

powiat **przemyski**

8. Właściciel i jego adres

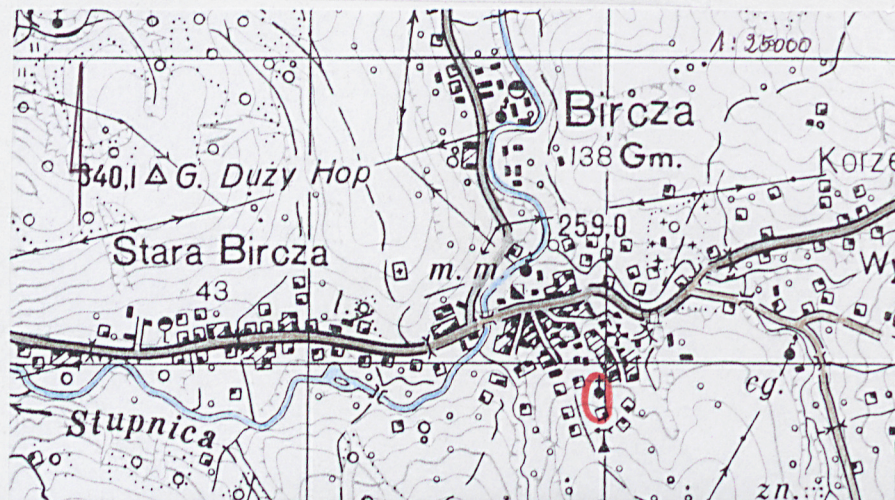
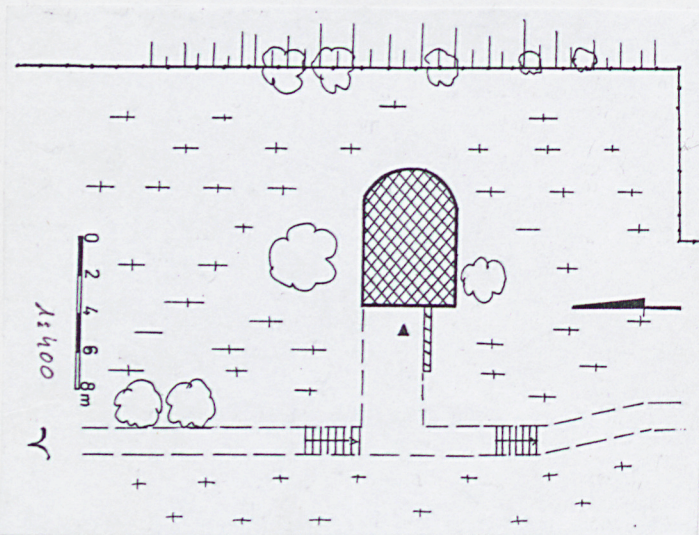
Gmina Bircza

9. Użytkownik i jego adres

**spadkobiercy rodziny Kowalski
i Kaciubów**

10. Rejestr zabytków

nie kaplice
nr A-365 (cmentarz)
data: 6.09.1990r.

12. Autorzy, historia obiektu, określenie stylu

Kaplica wybudowana została około 1847 roku przez ówczesnego właściciela Birczy Adama Kowalskiego, prawdopodobnie dla pochowania ojca – Jana Ignacego zmarłego w tymże roku. – na planie katastralnym z 1850 roku jest już zaznaczona. Kowalscy byli właścicielami Birczy od 1841 roku, z chwilą nabycia dóbr birczańskich przez Jana Ignacego Kowalskiego (1762 – 1847), aż do II wojny św.

Kaplica pierwotnie kryta była gontem (zachowanym jeszcze w latach 80.XX w.), a przed elewacją frontową usytuowana była drewniana przybudówka (rozebrana w 1969 roku), kryjąca zejście do sklepionej krypty pod kaplicą – obecnie wejście jest zamurowane. Malowidło ściennie przedstawiające Chrystusa Ukrzyżowanego, umieszczone we wnęce ołtarzowej, do 1990 roku było zasłonięte obrazem olejnym na płótnie przedstawiającym Pasję – obecnie znajdującym się w Muzeum Narodowym Ziemi Przemyskiej. Tablice epitafijne umieszczone na ścianach kaplicy upamiętniają członków rodziny Kowalskich: Marię Ludwikę z Nahlików Kowalską (1814 – 1873), Adama Anzelma Wojciecha Habdank Kowalskiego (1795-1866) „zasłużonego Krajowi przez dzielne i mężne powstrzymywanie wzburzonego spóółstwa 1846 r.”, Marcelego Kowalskiego (1842 – 1863), który, jak głosi napis: „zginął w walce o niepodległość Ojczyzny w roku 1863” , Inocentego Habdank Kowalskiego (1832 – 1880), Augustę z Habdanków Kowalskich hr. Zedwic, wdowę po ordynacie Erdmanie hr. Zedwic Schonbach (1834 – 1898), Stanisława Habdank Kowalskiego, generała WP i wojsk austriackich (1840 – 1908), Stanisława Kaciuby Habdank Kowalskiego (1898 – 1936), Stefana Głowackiego (1895 – 1948).

Kaplica zachowała się w niezmienionej od czasu powstania bryle prezentującej cechy baroku ludowego.

13. Opis (sytuacja, materiał, konstrukcja, rzut, bryła, elewacje, wnętrze, wyposażenie, instalacje)

Sytuacja: kaplica grobowa rodziny h. Habdank Kowalskich znajduje się na Cmentarzu Komunalnym w Birczy, usytuowanym na wzniesieniu w południowo – zachodniej części dawnego miasteczka, obecnie wsi, mniej więcej w centralnej części cmentarza, przy jego wschodniej granicy, w otoczeniu starych nagrobków. Wolno stojąca, elewacją frontową zwrócona na zachód.

Materiał, konstrukcja, technika: kaplica zbudowana z cegły, otynkowana; sklepienie kolebkowe z lunetami; więźba dachowa drewniana; dach kryty blachą; posadzka – wylewka betonowa; stolarka – drzwi wejściowe z szerokich, drewnianych desek, zawieszane na metalowych zawiasach tzw. krukach; okna krosnowe, prostokątne, drewniane.

Rzut: kaplica zbudowana na planie prostokąta z półkoliście zamkniętą ścianą prezbiterialną.

Bryła: jednokondygnacyjna, z kryptą grobową pod spodem (nieдоступna), nakryta wysokim, siodłowym dachem z wielopołaciowym nakryciem części tylnej zwieńczonym wieżyczką z krzyżem.

Elewacje: jednokondygnacyjne, otynkowane, zwieńczone gzymsem podokapowym; we frontowej, nad gzymsem, wysoki szczyt zwieńczony łukiem falistym o trzech uskokach po bokach; w jego centrum prostokątna prosta wnęka. Na osi szeroki, prosto zamknięty otwór drzwiowy.

Wnętrze i wyposażenie: wnętrze jednoprzestrzenne, nakryte kolebką z lunetami obejmującymi okna boczne. Przy ścianie prezbiterialnej masywna, murowana mensa ołtarzowa, nad nią prostokątna wnęka ołtarzowa z malowidłem ściennym przedstawiającym Chrystusa Ukrzyżowanego. Na ścianach bocznych osiem kamiennych tablic epitafijnych rodziny Kowalskich.

Instalacje: brak.

<p>14. Kubatura</p> <p>ok. 150 m³</p>	<p>15. Powierzchnia użytkowa</p> <p>pow. zabud. – 38 m²</p> <p>pow. użyt. – 14,5 m²</p>	<p>16. Przeznaczenie pierwotne</p> <p>kaplica grobowa</p>	<p>17. Użytkowanie obecne</p> <p>kaplica grobowa</p>
<p>18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja</p> <p>W 1969 roku rozebrano drewnianą przybudówkę przed elewacją frontową kryjącą zejście do krypt;</p> <p>ok. 1990 r. – remont prowadzony przez Urząd Gminy w Birczy – zamurowano wejście do krypt, wymieniono gontowe pokrycie dachu na blachę, obraz Pasja umieszczony we wnęce ołtarzowej został przekazany do Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej. Nałożono nowe tynki wewnątrz i na zewnątrz, wykonano nowe okna, na posadzkę wylano beton. Dookoła kaplicy położono betonową opaskę odbojową, a przed elewacją frontową płyty betonowe.</p>		<p>19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)</p> <p>Stan zachowania kaplicy średni. Widoczne mocne zawilgocenie ścian i tynków – szczególnie przyziemia. Pokrycie dachu dobre za wyjątkiem szczytu z odspojoną blachą i ubytkiem cegieł. Zły stan wieżyczki z pochylonym krzyżem. Spróchniałe drewniane ościeże drzwi.</p> <p>20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie</p> <p>Konieczne jest przeprowadzenie remontu, który zlikwidowałby przyczyny zawilgocenia ścian i tynków, poprawił stan wieżyczki i wieńczącego ją krzyża, zabezpieczył i uzupełnił ubytki szczytu, odnowił tynki elewacji.</p>	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowania)

24. Uwagi różne:

25. Opracował:

tekst: mgr Zofia Kostka – Bieńkowska, wrzesień 2007 r.

plany, rysunki : Zofia Kostka – Bieńkowska, wrzesień 2007 r.

zdjęcia fotograf.: Zofia Kostka – Bieńkowska, wrzesień 2007 r.

miejsce przechowania negatywów: w posiadaniu autora karty

Karta po wypełnieniu podlega ochronie na podstawie przepisów autorskiego

22. Bibliografia

Karta zielona, opr. H. Świątek, 1959 (zb. archiwalne WUOZ w Przemyśle)

Irena Zając, Bircza – miasteczko zabytkowe, Przemyskie Zapiski Historyczne, Przemyśl 2004

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

23. Źródła ikonograficzne i fotografia (rodzaj, miejsca przechowania, sygnatury)

27. Załączniki: nr 1 - zdjęcia

1. Miejscowość:

BIRCZA

2. Obiekt:

**KAPLICA GROBOWA
KOWALSKICH**

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

zdjęcia

Elewacja tylna i południowa

Szczyt i sygnaturka

Wnętrze

Malowidło ścienne u wejścia
otfaryzowej